

Fejlesztő neve:

BETLEHEM MÁRTA

Tanóra / modul címe:

FRANZ SCHUBERT: ERLKÖNIG (RÉMKIRÁLY)

KOOPERATÍV TANULÁSI TECHNIKÁK

1. A modul tartalma – A tanulási téma bemutatása; A téma és a módszer összekapcsolásának indoklása:

Schubert Erlkönig (Rémkirály) című műve az RJR modell alkalmazásával.

A ballada történetisége és dramatikus előadhatósága nagyszerű lehetőséget biztosít a romantikus dal jellemzőinek feltárásához, a szemléltetéshez használt képek és különböző fordítások pedig lehetővé teszik a téma sokszínű megismerését. A dal kooperatív technikákkal való alapos feldolgozásához 3 tanóra van szükség. Ez az időráfordítás soknak tűnik, de a későbbi órákon kamatozni fog, mert kialakul a tanulók újfajta gondolkodásmódja, és más összefüggésekben is használni fogják az itt tanultakat.

2. Fejleszthető kompetenciák:

<u>Személyes kompetenciák</u>	<u>Szociális kompetenciák</u>	<u>Kognitív kompetenciák</u>
rugalmasság, találékonyosság, önfejlesztés, önismeret, önbizalom (éntudatosság), önkifejezés képessége, érdeklődés, esztétikai érték iránti fogékonyság, nyitottság, megbízhatóság, kezdeményszólamkészítés, motiváció, elkötelezettség, kezdemenyezés, kreativitás	kommunikáció, együttműködő-készség, változtatás kezelése, sokszínűség elfogadása, empátia (elfogadás, segítség), társas készségek (meggyőzés és meggyőzhetőség képessége), konfliktuskezelés, vezetés, kapcsolatépítés, csapatpszellelem	kritikai gondolkodás, problémaérzékenység, kutatói szemlélet, történeti érzék, kombináció, következtetés, feldolgozás, értelmező kibontás, következtetések levonása, saját tanulási folyamat tudatos szervezése, kiemelés, elvonatkoztatás, megfigyelés, felidézés képessége, alkotóképesség, összefoglaló- képesség, asszociáció, csoportosítás, hangsúlyozás képessége, szintetizálás, értékelés, döntéshozás képessége

3. Korcsoport / évfolyam:

10. évfolyam

4. Előfeltételek / előfeltétel tudás:

A romantikus zene jellemzőinek, a barokk és a klasszikus dal jellemzőinek ismerete. Fontos, hogy ismerjék a romantika korának sajátosságait, az elmagányosodás, a meseszerűség és titokzatosság megjelenését, a tragikus elem hangsúlyosságát Schubert zenéjében.

A dalciklus fogalmának, a schuberti dalok nagy összefoglalóinak, a dalciklusoknak rövid ismerete.

5. Eszközigény:

CD lejátszó, csomagolópapír, színes filcek, A/4-es papírok, számítógép, projektor, vetítővászon

6. Megjegyzések a feladatokhoz:

A modul feladatai között a szöveg megismerését követően szerepet kap a frontális, az egyéni, a páros és a csoportmunka egyaránt. A csoportalakítás a tanulók szabad választására épült, bízom abban, hogy egymást ismerve eredményesebb lesz a közös munka. A feladatok lehetséges megoldásait *dőlt* betűkkel jelöltem, de természetesen a párok és a csoportok nagyon sokszor számomra is új összefüggéseket találtak. A balladához, vagy éppen a dalhoz készült illusztrációk lehetőséget adnak a tanulóknak saját véleményük, meglátásaik megfogalmazására, ezáltal sokkal közelebb kerülnek a dalhoz és a romantika korának életérzéséhez.

7. Lehetséges megoldások:

R

1. Feladat

Jóslás: Jósold meg a címek – Villikirály, Rémkirály, Tündérr király – alapján 1-1 mondatban, hogy miről szólhat a ballada!

Néhány érdekes megoldás: „A tündérr király egy emberről szól, aki mindenkivel jószágos volt.” „A Rémkirály olyan királyról szól, aki kegyetlen volt és félték tőle.” „A vers (Tündérr király) egy titokzatos és nagy királyról szól, akiről senki nem tud semmit.” „egy királyról (szól), akinek minden álma valóra válik.” „(Rémkirály) egy gőgös király életéről.”

2. Feladat

Szabad választás alapján alkossatok 5 csoportot!

Most mutasd meg! A kihúzott versrészlet (fordítás) alapján mutassátok be a részletet!

A többi csoport feladata lesz, hogy kitalálja, mi történt. (I. melléklet)

Módszer: némajáték

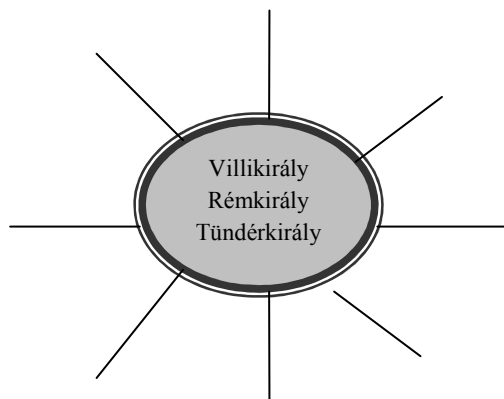
Nonverbálisan jelzett részletek:

„Egy férfi, lován viszi kisfiát.” (Fordította: Képes Géza)	„A Tündérmkirály hív, suttog, csalogat...” (Fordította: Képes Géza)
„vidám dallal hívnak e szépséges nők és táncolva álomba ringatnak ők.” (Fordította: Závodszy Zoltán)	„- Jó gyermek, jöjj, a váram szép, ott vígan játszom veled, míg élsz; (Fordította: Závodszy Zoltán)
„s hogy végre otthonába ér, karjában gyermeke már nem él.” (Fordította: Závodszy Zoltán)	„Tündéri királyt, koronával, uszálylyal? Köd száll, fiam, az iromba homálylyal.” (Fordította: Arany János: Tündérmkirály- töredék)

3. Feladat

Pókhálóábra: Készítsetek a címhez pókhálóábrát! Válasszátok az egyik versfordítás címét:
Villikirály, Rémkirály, Tündérmkirály!

4. Feladat

Olvasd el a balladát!

Hasonlítsátok össze a jóslásaitokkal: miről szól a ballada, és ti mit jóslotok a cím alapján a történetről!

J

5. Feladat

Minden csoport csomagolópapíron dolgozik, kap 1-1 dossziét, ami a csoport feladatait, az azokhoz kapcsolódó képeket, szövegeket, ábrákat tartalmazza: egy fekete-fehér és egy színes képzőművészeti alkotást a szöveghez; Képes Géza, Závodszy Zoltán, Vas István, Arany János Erlkönig-fordítását; valamint Schubert Erlkönig (Ausgewählte Lieder Op. 1.) című dalának zongorakíséretes kottáját.

(Én 6 csoportot alakítottam.)

Csoportfeladatok:

A./ 1., 3., 5. csoport:

- A kapott képek, festmények alapján mutassátok be, mennyire igazolják azok a vers történetét, tartalmát! Hogyan próbálták meg ábrázolni a képzőművészek a vers érzelmeit, érzéseit?
- Milyen szereplői vannak a balladának, és miket képviselnek?
- Fogalmazzatok meg a történetet egy mondatban!
- Képzeljétek el, hogy egyfelvonásos operát kell írnotok a ballada alapján! Milyen énekléseket (hangfajokat) rendelnétek az egyes szereplőkhöz? Indokoljátok a válaszokat!
- Milyen hangszereket tudnátok elképzelni az egyes szereplők zenei ábrázolásához. Miért?

(II. melléklet – a műalkotások: (1.) Schnorr von Carolfeld, fekete fehér, (3.) Moritz von Schwind, Kirchbach, (5) Lili Bernard, Plueddemann)

Egy lehetséges megoldás volt: *Egy apa nyargal beteg kisfiával az éjben, a fiú hallucinál, hiába nyugtatja, s mikor végre megérkeznek, a fiú meghal.*

Megjegyzés: A vers (dal) megközelítése a dramatikus feldolgozás segítségével a zenei felépítést is értelmezhetővé teszi, előre megjósolhatók a zenei megoldások a vers története és személyei alapján.

B./ 4., 6. csoport:

- A kapott képek, festmények alapján mutassátok be, mennyire igazolják azok a vers történetét, tartalmát! Hogyan próbálták meg igazolni a képzőművészek a vers érzelmeit, érzéseit?
- Fogalmazzatok meg a történetet egy mondatban!
- Ha Ti lennétek a zeneszerzők, milyen zeneszerzői megoldásokat alkalmaznátok? Indokoljátok!
- Kettéosztott naplóban rendeljétek a vers kulcs gondolatait a zenei megoldáshoz!

(II. melléklet – a műalkotások: (2.) Carl Gottlieb Peschel, Schwind Weigmann, (4.) Edward Brünning, Carl Gustav Carus (6.) Julius von Klezer, Ernstadt-Neher)

6. Feladat

A csomagolópapírra írt megoldásokat a teremben kiragasztva a csoport vállalkozó tagjai ismertessék!

7. Feladat

Most meghallgatjuk közösen Schubert Erlkönig című dalát!
A zenehallgatás után a tanulók tegyenek észrevételeket, mondják el tapasztalataikat, véleményüket saját megoldásukhoz kapcsolódva!

8. Feladat

Schubert dalához kapcsolódó kérdés az osztályhoz:
Mivel több a zenei történet a fordításokhoz és a képzőművészeti alkotásokhoz képest?

Lehetséges válasz: *a hajsza érzete - az egész dalon áttart a vágatás. Különféle ritmikai megoldásokat hallunk, annak megfelelően, hogy ki szólal meg, kinek a szemszögéből látjuk (vagy éppen nem látjuk) a dolgokat, de a motorikus alap végig zakatol. A zeneszerző ezáltal komoly erőfeszítésre készíti a zongoristát is.*

9. Feladat

Páros munka a dal ismételt meghallgatása után

A/ 1. és 3. pár:

1. Milyen zenei megoldások, dallamok, és hogyan fejezik ki a szereplők lelkivilágát?
2. Milyen vonzó dolgokat kínál fel a rémkirály (Villikirály, Tündérkirály) a fiúnak?

Lehetséges válaszok: *gazdagság, szépség, anyavágy, erotikus vágy – ezek a boldogságot hordozzák magukban, vonzó értékvilágot képviselnek, mégis félelmet váltanak ki – a tündérvilág erősebb, a boldogság világa nem érhető el az életben, mert a műben bemutatott boldogság világa is a halál világa. A reális történeti síkon a fiú meghal, miközben apja az orvoshoz viszi, míg a metaforikus síkon két világ harcol, de csak a tündér nyerhet, ez csak a halál által érhető el, ezért negatív. A gyermek egyedül képes a boldogságra.*

B/ 2. és 4. pár:

1. Hogyan jelenik meg a zenében az apa és a rémkirály?
2. Hogyan fejezi ki Schubert a dal zenéjében a tragikumot?

Lehetséges válaszok: *Zaklatott kíséret (lódobogás a zongora felső szólamában), állóakkordok, moll hangnem, a zongorakíséret elmaradása, zenei megállás, majd lezárás egy határozott akkorddal, mintegy véglegesítése a történetnek és a kisfiú életének.*

C/ 5. és 6. pár:

1. Mi a szerepe és hogyan ábrázolja a schuberti zene a rémkirályt?
2. Mi jellemzi a dalt a vers és a zongorakíséret szempontjából?

Lehetséges válaszok: (1.) Népi elem a rémkirály háromszori megjelenése, mely egy sajátos fokozást ad: kétszer csalogat (dúr dallam), majd a harmadszori megszólalásakor fenyegető lezárással „elviszi” a fiút. Schubert a versből indult ki, annak hangulatát, képeit szólaltatja meg, ezáltal az irodalmi inspiráció zeneivé válik. (2.) A zongora kiemelt szerepet kapott: nem egyszerű kíséret, hanem az énekszólám egyenrangú társa – atmoszférát teremt, háttérrel fest, magyaráz, kommentál, környezetet ábrázol, drámai hangsúlyt ad, és sorok közötti érzelmet fejez ki.

Beszéljük meg közösen a megoldásaitokat!

10. Feladat

Gyakorlati feladat: Hogy jelenik meg a zongorakíséretben a hajszolt ló? Próbáljuk meg érzékeltetni!

Nyissuk szét a jobb kezünket egy arasznyira (ez az oktáv, amivel a darab kezdődik), és az asztalon a hüvelyk- és a kisujjunkkal kezdünk el lassan, egyenletesen dobolni úgy, hogy két ujjunk egyszerre érintse meg az asztal lapját – így: egy-két-há, egy-két-há, egy-két-há, egy-két-há (ez egy ütem)!

Ismételjük sokszor! Nézzük közben egy óra másodpercmutatóját!

Először úgy üssük, hogy az egy-két-há egy másodpercre essen, azután gyorsítsuk fel addig, amíg már két egy-két-hát ütünk egy másodperc alatt!

A dal tempója még ennél is gyorsabb, s az előadási utasítás forte. Üssük tehát egyenletesen, gyorsan, hangosan!

Ez végig így megy, variációkkal az egész dalon át. Nagyon fárasztó, és pontosan így érzik magukat a lovak is a balladában.

11. Feladat

Kérdések az osztályhoz:

1. Mi a zongora szerepe?

Lehetséges válaszok: a zongora tragédiát sejtető dübörgő kíséretének szerepe, hogy az éjszakai lovas vágatását mutassa be, ezzel az egész vers feszült alaphangulatát érzékelteti a zene nyelvén.

2. Hogyan különböztethetők meg zeneileg a ballada szereplői?

Lehetséges válaszok: *A gyermek felkiáltásai mindig feszült, felfelé haladó dallamvonalak, az apa szólama mélyebb regiszterben mozog, gyakran kadenciaszerű fordulatok jellemzik, a rémkirályé a legdallamosabb, legtágabb ének-dallam. A fiú félelmeit az erőteljes felkiáltások teszik egyértelművé.*

3. Mi a zongoraszólam és az énekszólam viszonya egymáshoz?

Lehetséges válaszok: *Az apa vagy a gyerek szerepénél az énekszólam jobban kötődik a zongoraszólam hangjaihoz. Az Erlkönig szerepénél: az első két csábításánál a zongoraszólam egyszerű kísérszólam, szerenád jelleggel. A harmadik csábításánál a rémkirály leveti az álarcát, s csábítása fenyegetéssé válik. Énekszólamának a zongora szólamához való viszonya megváltozik, a szerenádszerű kíséret eltűnik, szólama hasonlóan az apa szavaihoz, szorosan a zongorán felhangzó zenei anyaghoz kötődik. Ezzel Schubert jól érzékelteti, hogy Erlkönig tulajdonképpen átvette az apa szerepét, a fiú az övé lett. Ez egyben a gyerek halálát is jelenti. Az apa és Erlkönig gyermekért folytatott küzdelmében tehát a rémkirály utolsó megszólalásakor billen át a mérleg végképp Erlkönig javára. Ez a pillanat a drámai.*

R

12. Feladat

Kilépőkártya: 1-1 kilépőkártyát kap minden tanuló

Mielőtt kimész a teremből, írd a kilépőkártyára:

1. Egy a tananyaghoz kapcsolódó kérdést!
2. Egy-egy mondatot, hogy mi tetszett és mi nem az órán!
3. Egy személyes megjegyzést, észrevételt!

8. Szemléltetés:

Különböző balladafordítások, színes és fekete-fehér képillusztrációk a szöveghez, zenei „klippek”.

9. Fejlesztő értékelés:

A tanulókat a téma feldolgozása során folyamatosan értékelem, javítom és dicsérem. A dicséret nagyon fontos, hiszen a pozitív megerősítés hatására sokkal aktívabban, lelkesebben és pontosabban dolgoznak, ami a további órákra is jelentős hatással van.

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM
UNIVERSITY OF PÉCS

H-7633 Pécs, Szántó Kovács János u. 1/b.
Tel.: +36 72 501-500

K A P O S V Á R I
E G Y E T E M

H-7400 Kaposvár,
Dr. Guba Sándor u. 40.
Tel.: +36 82 505-800

TÁMOP-4.1.2-08/1/B-2009-0003

10. Felhasználható irodalom:

1. ARATÓ Ferenc: Együtt-tanulók kézikönyve: Bevezetés a kooperatív tanulásszervezés rejtelmeibe. Educatio, Bp., 2008
2. BÁRDOSSY Ildikó - DUDÁS Margit - PETHŐNÉ NAGY Csilla - PRISKINNÉ RIZNER Erika: A kritikai gondolkodás fejlesztése: az interaktív és reflektív tanulás lehetőségei: tanulási segédlet pedagógusok és pedagógusjelöltek számára a saját élményű tanuláshoz. Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2002
3. CZIKE Bernadett: A pedagógus szerepe a kooperatív tanulásszervezésben = Taní-tani, 2004. 28-29. sz. 47-52. p.

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség

ÚMFT infovonal: 06 40 638 638
nfu@meh.hu • www.nfu.hu

Befektetés a jövőbe

